

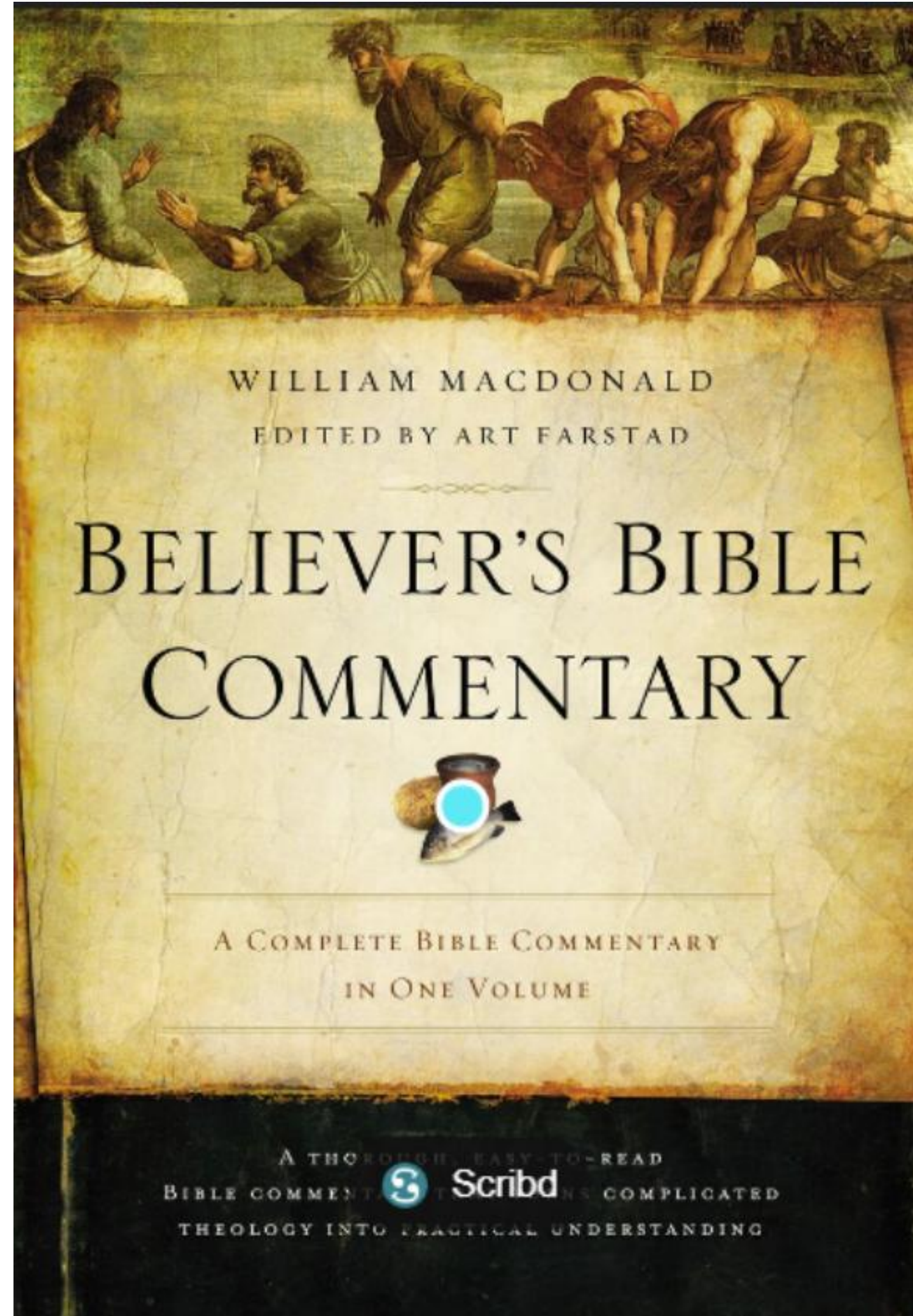
የመግቢያ መጽሐፍት

(History of Commentaries)

□ የማብራሪያ መጽሐፍት

(Commentaries)

- እነዚህ መጽሐፍት ስለምናጠናው የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍል በቂ የሆነ ማብራሪያን የሚሰጡን ናቸው።
- እነዚህ ማብራሪያዎች ስለ ታሪካዊ ዳራ፣ ስለ ስነመለኮታዊ አመለካከቶች፣ ስለ ስነፅሁፋዊ አረዳድ፣ ክፍሉ ስለተጻፈበት የመጀመሪያ ቋንቋ አፈታት፣ ከዛም ባለፈ በዋነኝነት የክፍሉን ዋና ሃሳብ በማብራራት ቅዱስ ቃሉን ይበልጥ እንድንረዳ የሚያግዙን ናቸው።
- ከጥንት አይሁዳዊያን ዘመን ጀምሮ ቅዱስ ቃሉን ለመረዳት ሰዎች የማብራሪያ መጽሐፍትን ይጠቀሙ ነበር ተብሎ ይታመናል።

□ ታልሙድ

(Talmud)

የመጀመሪያ ፅህፈት - 4ኛ ክፍለ ዘመን

- ታልሙድ የሚለውን ቃል ወደ አማርኛ ብንመልሰው “መማር የሚል ትርጉም ይሰጠናል።
- ታልሙድ በአለም ላይ ተስፋፍተዋል ተብሎ ከሚታመኑ የአይሁዳዊያን የፅሁፍ ስራዎች ቀዳሚው ነው።
- በውስጡ ሚሽናህ እና ገማራ ሚባሉ ሁለት ክፍሎች ያሉት መፅሐፍ ሲሆን ሚሽናህ የምንለው ውስጥ ላይ የሚገኘው በቃል ሲተላለፍ የነበረው ህግ ነው። ገማራ ደግሞ የነዚህ ህጎች ማብራሪያ ነው።
- ታልሙድ በውስጡ የብዙ የአይሁድ መምህራንን ክርክሮች እና ውይይቶችን አጠቃሎ ይዟል።
- እነዚህ ውይይት እና ክርክሮች አሞራይም ተብሎ በሚታወቀው ጊዜ የተካሄዱ ናቸው።

ታልሙድ እና ሚሽናህ

(Talmud and Mishnah)

• በህግ መፅሐፍት (Torah books) ላይ እግዚአብሔር

አይሁዳዊያንን እንዲፀልዩ አዟቸዋል።

• በሚሽናህ(በቃል እየተላለፈ የመጣው ህግ) ላይ ሲሰፋ

በጠዋት እና በማታ መፀለይ እንደሚገባቸው ቢፃፍ፣

• ታልሙድ (ሚሽናህ + ገማራ) ላይ “በማታ እና በጠዋት

መፀለይ ምን ማለት ነው?” “በጠዋት ሲል ስንት ሰዓት

በማታ ሲልስ?” የመሳሰሉ ሃሳቦችን የተለያዩ የአይሁድ

አስተማሪዎች ተወያይተውባቸው ያሰፍሯቸው ነበር።

□ ታርጉም

(Targum)

- ከቃሉ እንደምንረዳው የትርጉም ስራ ነው።
- ታርጉም በዋነኝነት የአይሁድ መምህራን መፅሐፍ ቅዱስን ከዕብራይስጥ ወደ አረማይክ የተረጎሙበት ስራ ነው።
- ታርጉምን ከትርጉም የዘለለ ያደረገው ግን ትርጉሙን ሲሰሩ የተለያዩ የመፅሐፍ ቅዱስ ክፍሎችን እያጣቀሱ ማብራሪያ በየመሐሉ መኖሩ ነው።
- ምሳሌ ዘፍ 1:1 ከእብራይስጥ ቀጥታ ሲተረጎም “እግዚአብሔር በመጀመሪያ ሰማይ እና ምድርን ፈጠረ” የሚል ሲሆን ኒዎሬቲ በተሰኘው ታርጉም ላይ ግን “ በመጀመሪያ “ያህዌህ” በጥበብ ሰማይ እና ምድርን ፈጠረ በማለት “በጥበብ” ሚለውን ቃል ከ ምሳ 8:22 ይጨምራል።

□ ታርጉም ለምን አስፈለገ

(Why Targums)

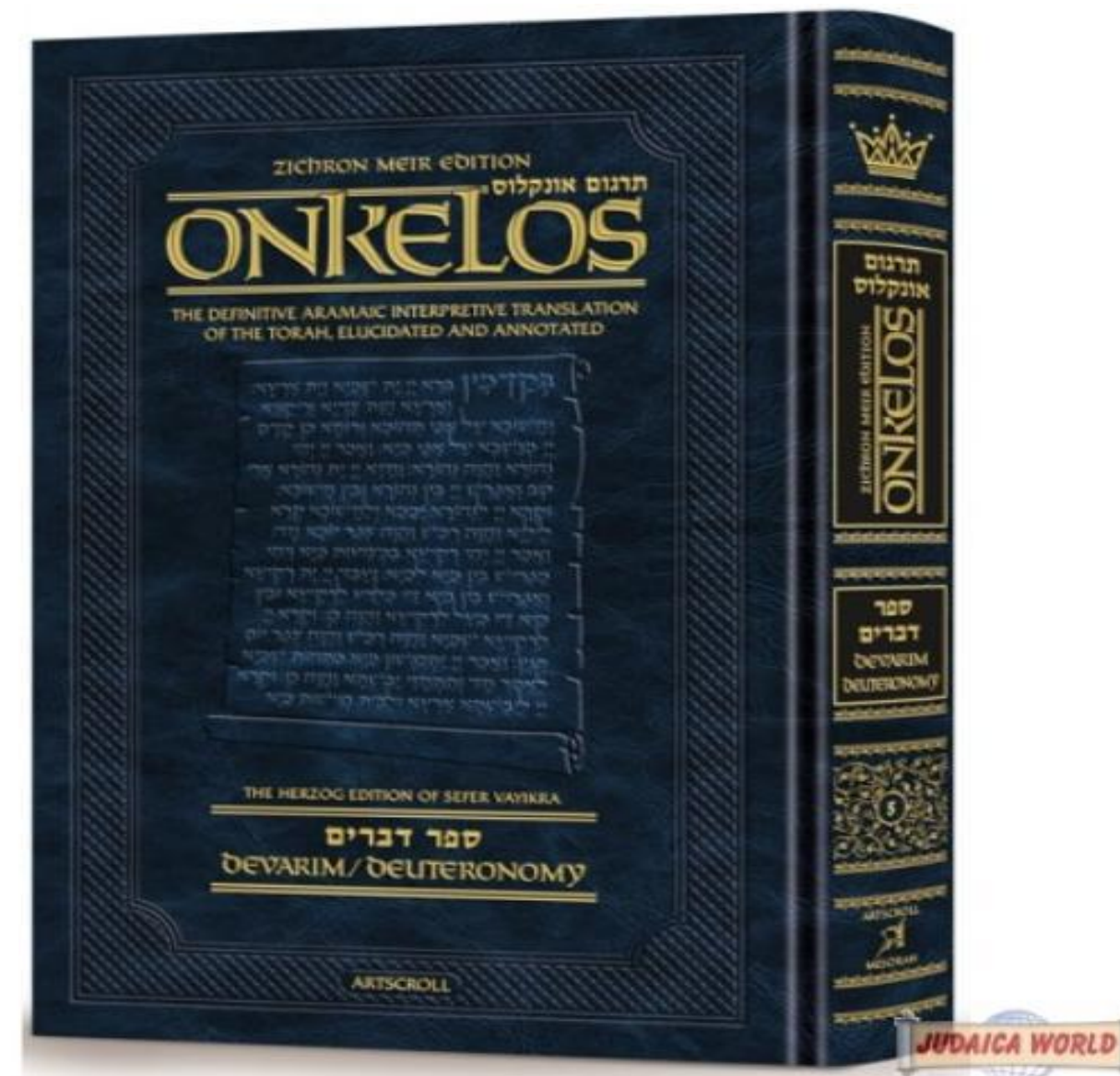
- ከባቢሎን ምርኮ ጊዜ ጀምሮ የዕብራይስጥ ቋንቋ ተናጋሪዎች እየቀነሱ አረማይክን እንዲለምዱ እየተደረገ ነበር።
- ስለዚህ በጊዜው የዕብራይስጥ ቋንቋ እየሞተ የሚነገረው አረማይክ በመሆኑ የህጉን መፅሐፍት ከ ዕብራይስጥ ወደ አረማይክ አስፈላጊ ነበር።
- ከ2ኛው ቤተመቅደስ መፍረስ በኋላ ምክራቦች ቤተመቅደስን ተክተው መሰብሰቢያ ሆነው በሆኑበት ወቅት በየምክራቡ የሚነበቡት እነዚህ የታርጉም ስራዎች ነበሩ።

☐ ታዋቂ የታርጉም ስራዎች

(Well known Targums)

- በባቢሎን ጊዜ ተፅፈዋል ተብለው ከሚታሰቡት የታርጉም ስራዎች ጀምሮ የተለያዩ ታርጉሞች አሉ።
- ታርጉም አንኮሌዎስ
- ታርጉም ጅናታን
- ታርጉም ኒዎፌቱ
- ታርጉም ጄሩሳሌም

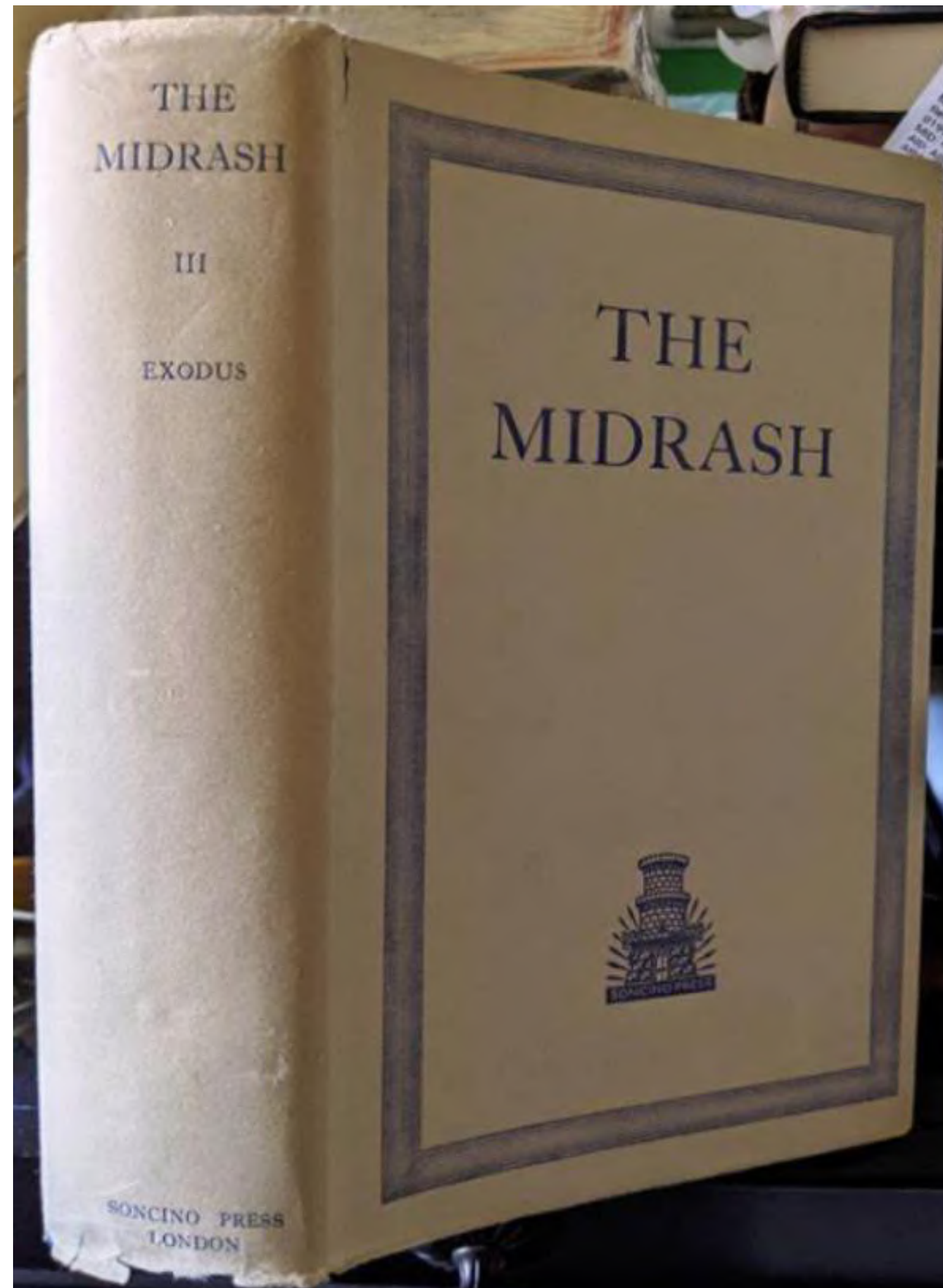

□ ሚድራሽ

(*Midrash*)

የተጻፉበት ዘመን - 400- 1200ዓ.ም

- ዳራሽ ከሚለው የዕብራይስጥ ቃል የመጣ ሲሆን ማስፋት፣ ማብራራት፣ ማስረዳት የሚል ትርጉም አለው።
- ስነ መለኮታዊም ሆነ ተግባራዊ የሆኑ ጥያቄዎችን እና ግርታዎችን ለመፍታት የተፃፉ ናቸው ማለት ይቻላል።
- ሃላሂክ እና አጋዲክ የተሰኙ የሚድራሽ 2 ክፍሎች አሉ።
- ሃላካ ከሐይማኖታዊ ልምምዶች እና ከህግጋት ጋር የተገናኙ ጥያቄዎችን ለመመለስ ይጠቀሙበታል።
- አጋዳ በሌላ በኩል የመጽሐፍ ቅዱስ ታሪኮች የሚተረጎሙበት የስነ-ምግባር ወይም የስነ መለኮት ጥያቄዎች የሚዳሰሱበት፣ ከዛም ባለፈ በቃሉ ላይ የተመሰረቱ ተጨማሪ ማብራሪያ ምሳሌዎች ነበሩት።

፩ ሚደራሽ ሃላካህ

(Midrash Halacha)

- “በህግ መፅሐፍት ላይ የሰፈሩ ህጎች አምታች እና አንዳንዴም ለመፍታት አስቸጋሪ ናቸው” ብለው ስላመኑ የተዘጋጁ ማብራሪያዎች ናቸው።
- ሃላካ ህጎቹን ከማብራራትም ባለፈ በዘመኑ ካለው የአኗኗር ዘይቤ ጋር ለማዛመድ ይሞክራሉ።
- ምሳሌ፡ ሰንበትን እንዴትን እናስብ? አንድ ሰው ከሳምንቱ መጀመሪያ ጀምሮ ሰንበትን ሊያስብ ይገባል። በሰንበት ምትበላውን ምግብ እና መጠጥ እንኳ ከሳምንቱ መጀመሪያ አዘጋጅ።

▣ ሚድራሽ አጋዳህ

(Agadic Migrash)

የተፃፋበት ዘመን - 16ኛ ክ/ዘመን

- በአጋዳክ ሚድራሽ ላይ ስነምግባራዊ እና ሞራላዊ አስተምህሮዎች፣ ትረካዎች፣ በአንደበት የተላለፉ ልምምዶች ወዘተ... ተብራርተውበታል።
- አጋዳህ የሚለው ትርጉም ታሪክን መናገር ማለት ነው።
- ራባዮች አጋዳህ ሚድራሽን ሲያዘጋጁ ሃሳቡ፣ በመፅሐፍ ቅዱስ ላይ የነበሩ ታሪኮች በዕነርሱ ዘመን እንዴት እንደሚተገበሩ ለማሳየትም ነበር።
- ከዛም ባለፈ ታሪኩን ለማስፋት ነፃነት ነበራቸው።
- ምሳሌ፡- አብርሐም ከቤተሰቦቹ መካከል ተለይቶ ከመውጣቱ በፊት ጣኦታትን እንደሰባበረባቸው ሚድራሽ ላይ ሰፍሮ ይገኛል።

The ArtScroll Mesorah Series®

הגדה של פסח

THE **haggadah**

PASSOVER HAGGADAH / WITH TRANSLATION AND A NEW COMMENTARY BASED ON TALMUDIC, MIDRASHIC AND RABBINIC SOURCES

፲፱፻፲፱ Vs ታልሙድ

(Midrash Vs Talmud)

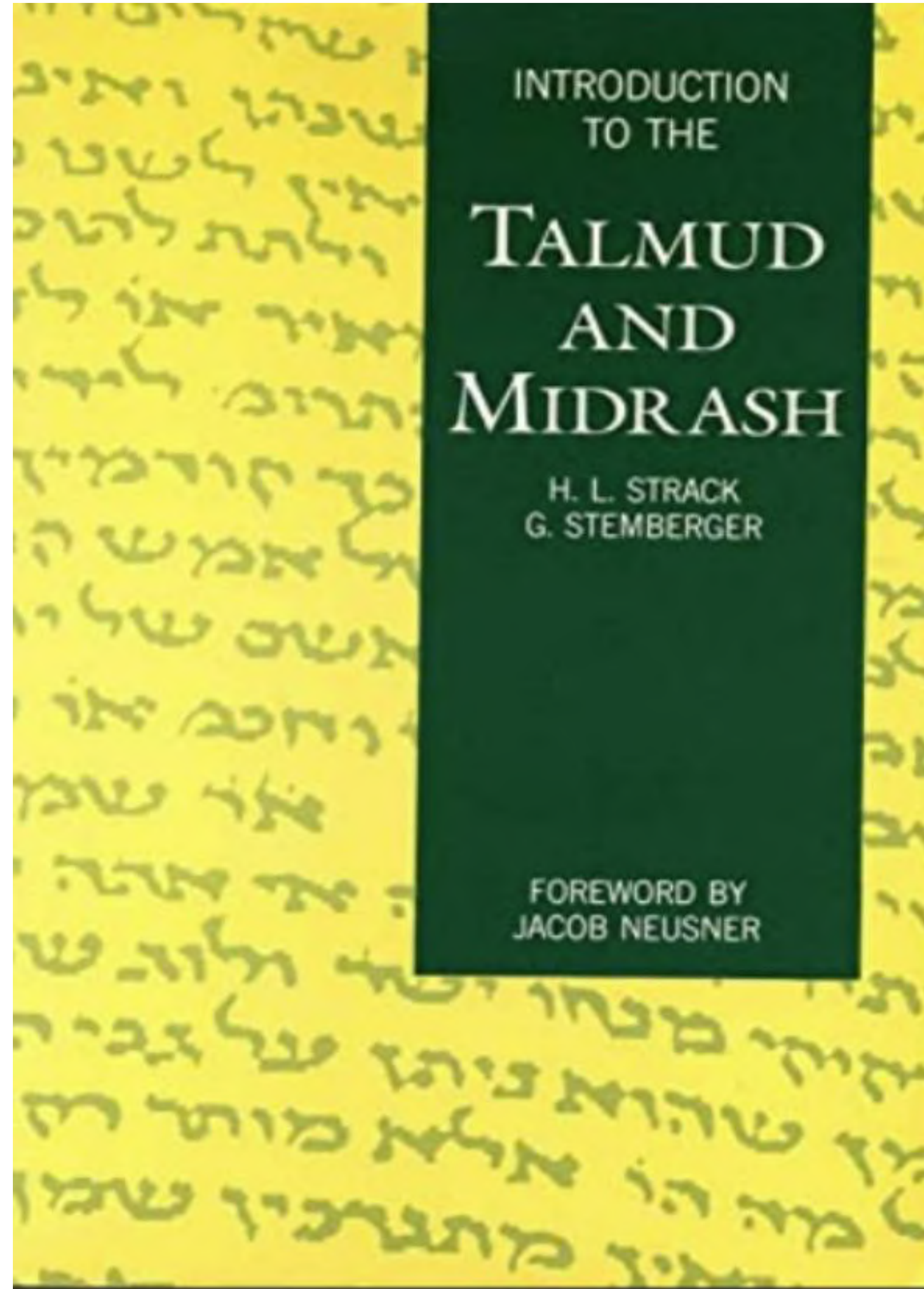
- ሚድራሽ እና ታልሙድ ሁለቱም በአይሁድ ስነፅሁፍ እና እምነት ውስጥ ቦታ ሚሰጣቸው ስራዎች ናቸው።
- ልዩነታቸውን ዘዳ 6:4 ላይ የሚጠቀሙትን ማብራራት በማነፃፀር ማየት ይቻላል።
- በሚድራሽ ላይ እንዲህ ተብራርቷል፡ ክፍሉ ለምንድን ነው “አ እስራኤል ሆይ ሰማ” የሚለው? ምክኒያቱም ሙሴ ወደ ሰማየ ሰማያት በሄደ ጊዜ መላዕክት ለቅዱስ አምላክ አንተ ምስጉን ነህ ከዘለዓለም እስከ ዘለዓለም ክቡር የሆነው የመንግስትህ ስም ይባረክ” ሲሉ ሰምቷል። ስለዚህ እስራኤላውያንን እግዚአብሔር አምላክህ አንድ ነው የሚለውን አጥብቆ ይነግራቸዋል።

□ ሚድራሽ Vs ታልሙድ

(Midrash Vs Talmud)

- ታልሙድ ላይ የተለያዩ ራባዮች ውይይት እንደመሆኑ መጠን የራባይ ይሁዳ እና ራባይ ዘይራ ሃሳቦች እንዲህ ተቀምጠዋል።
- ራባይ ይሁዳ፡ “ሼማን” (እስራኤል ሆይ ስማን) አንድ ሰው ሲናገር ወደ ልቡ አውርዶት በታላቅ ተመስጦ ሊሆን ይገባዋል።
- ራባይ ዘይራ፡ ሼማን የሚለው ሰው የመጀመሪያው ስንኝ (እስራኤል ሆይ ስማ) ላይ ሃሳቡን በቅድሚያ በተመስጦ ማኖር ካልቻለ ሃሳቡን ስቶታል።
- ስለዚህ ታልሙድ ላይ አማራጭ ማብራሪያዎች እና ውይይቶች ሲቀመጡ ሚድራሽ ግን የማብራራት እና የማስፋት ስራን ይሰራል።

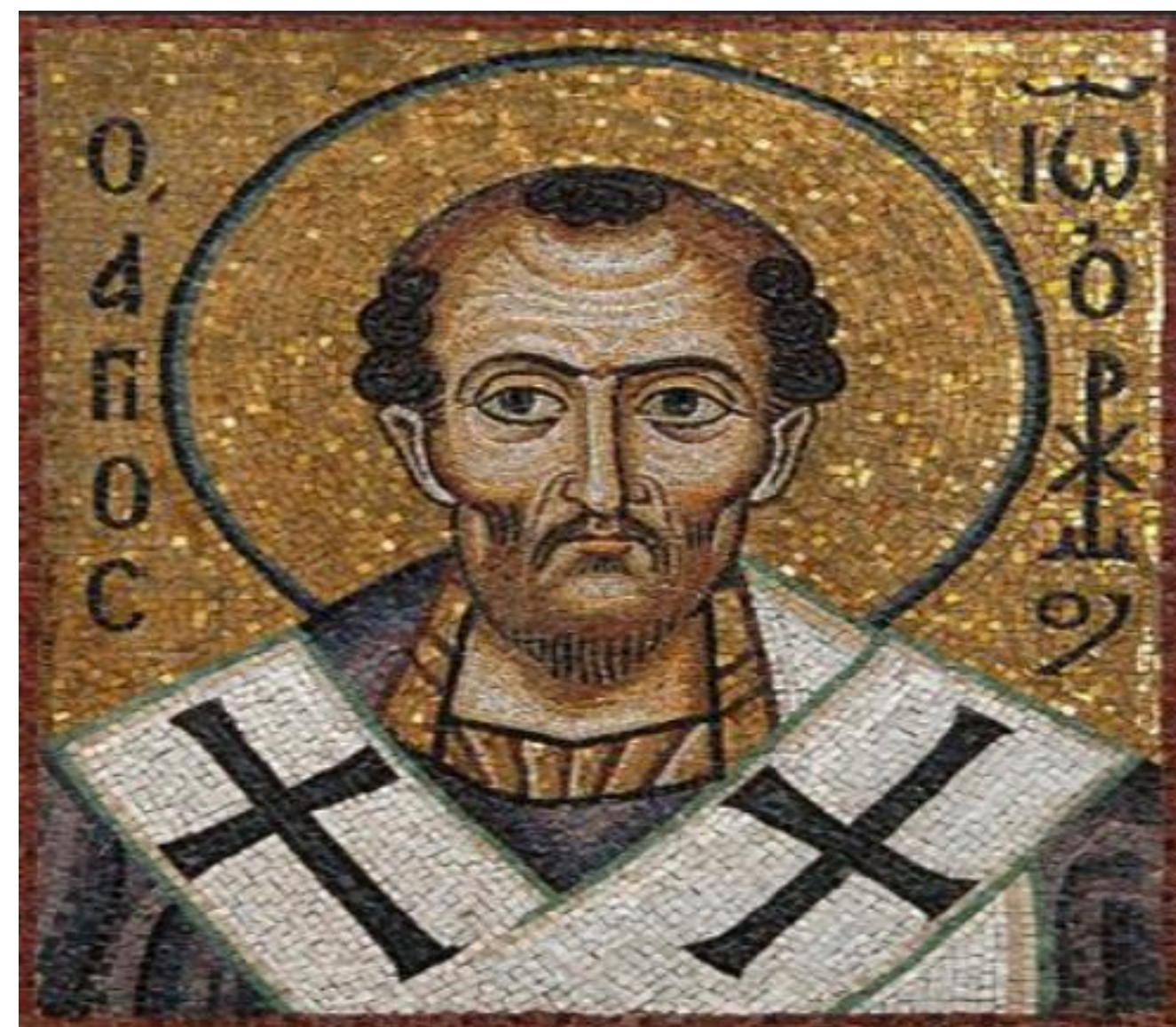

☐ ዮሐንስ አፈወርቅ

(John Crysostom)

የተወለደ ዘመን - 347- 407ዓ.ም

- ዮሐንስ አፈወርቅ በጥንቷ ቤ/ክ ከነበሩ ተፅዕኖ ፈጣሪ አስተማሪዎች እና መሪዎች አንዱ ነበር።
- ሲያስተምር እጅግ ውብ ተናጋሪ እና አንደበተ ርቱዕ ስለነበር ዮሐንስ አፈወርቅ የሚል ቅፅል ስያሜ ተሰጥቶት ነበር።
- ዮሐንስ የተለያዩ ኮሚንተሪዎችን፣ ስብከቶችን፣ ደብዳቤዎችን እና ድርሳናትን ፅፏል።
- የተለያዩ ድርሳናት እና ስብከቶች እስካሁን ድረስ እንደማብራሪያ መፅሐፍት ሆነው ተቀምጠዋል።
- እነዚህ ፅሁፎች በመፅሐፍ ቅዱሳዊ አፈታቶች፣ የክርስትና ስነመለኮት እና የሞራል አስተምህሮ ላይ ያተኩሩ ነበር።

□ ጆን ካልቪን

(John Calvin)

የትውልድ ዘመን - 1509- 1564ዓ.ም

- በፕሮቴስታንት ታሪክ ውስጥ ከነበሩ ታላላቅ ተሃድሶ አምጪዎች እና የስነመለኮት አስተማሪዎች አንዱ ነበር።
- በስትራስቡርግ መጋቢ በነበረበት ወቅት ዕቅድተ እምነታዊ ስራዎችን እና “ኮሚንታሪዎችን” ለማዘጋጀት ችሏል።
- ፕሮቴስታንቶች የካቶሊክ ቤ/ክን ለምን እንደሚቃወሙ ድንቅ በሆነ ሁኔታ የክርስትና ዕምነት መሰረቶች በተሰኘው መፅሐፉ አስፍሯል።
- ኮሚንታሪው ከላቲን ቩልጌት ይልቅ ሳብቱጀንት ግሪክን ተመርኩዞ የተዘጋጀ ነበር።
- በ 20 የብሉይ ኪዳን እንዲሁም 13 የአዲስ ኪዳን መፅሐፍት ላይ የተዘጋጁ ነበሩ።

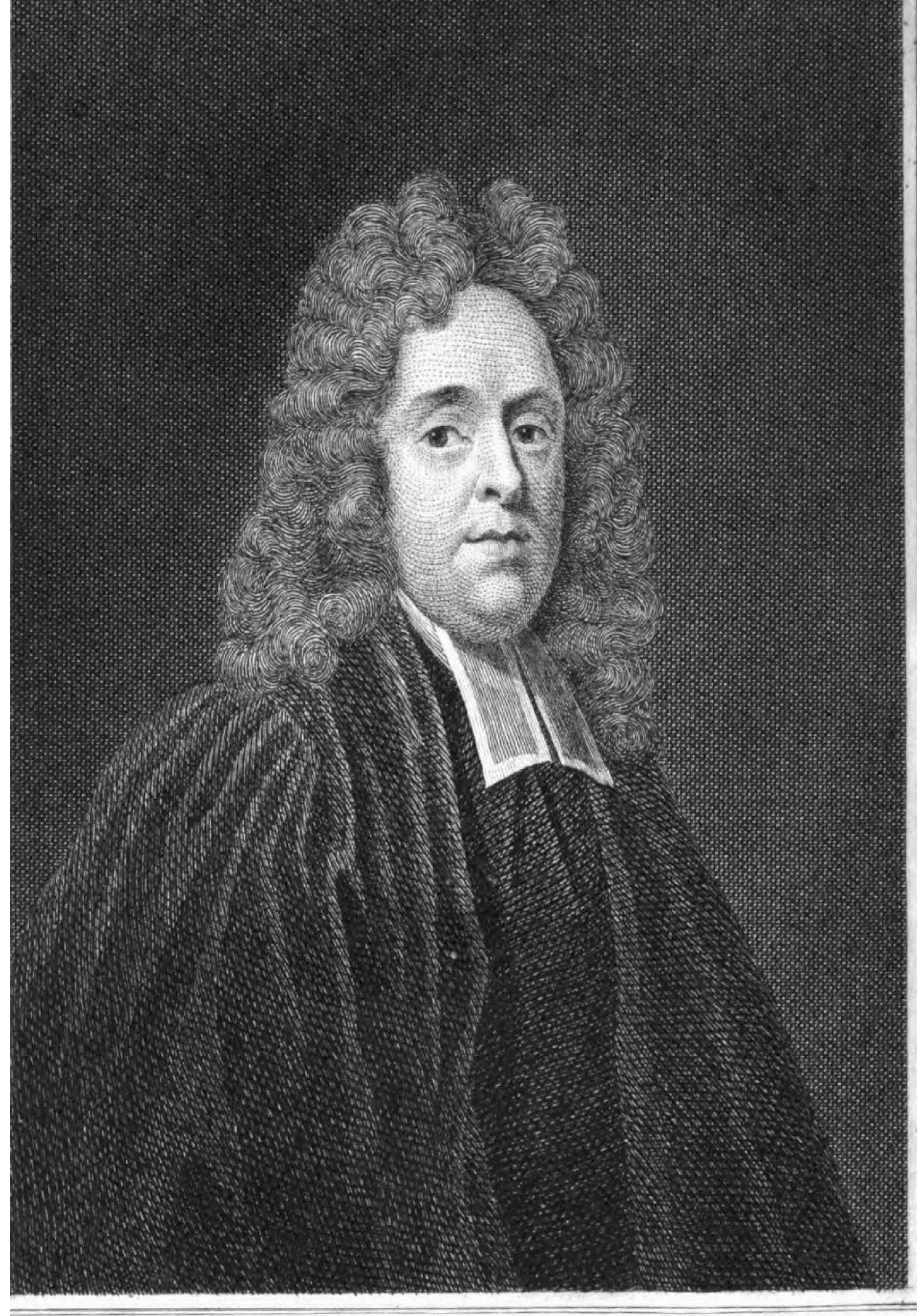

□ ማቲው ሄነሪ

(Matthew Henery)

የኖረበት ዘመን - 1662-1714ዓ.ም

- የተወለደው ዌልስ አካባቢ ቢሆንም አብዛኛውን ህይወቱን ያሳለፈው በቼስተር ኢንግሊዝ ነበር።
- ከ3 አመቱ ጀምሮ መፅሐፍ ቅዱስን ያነብ የነበረ ሲሆን በቤተክርስቲያን ቢያድግም በ10 አመቱ ጌታን እንዳገኘ ይናገራል።
- ከ23 አመቱ ጀምሮ ሙሉጊዜውን ሰጥቶ አገልግሎት አለፈ።

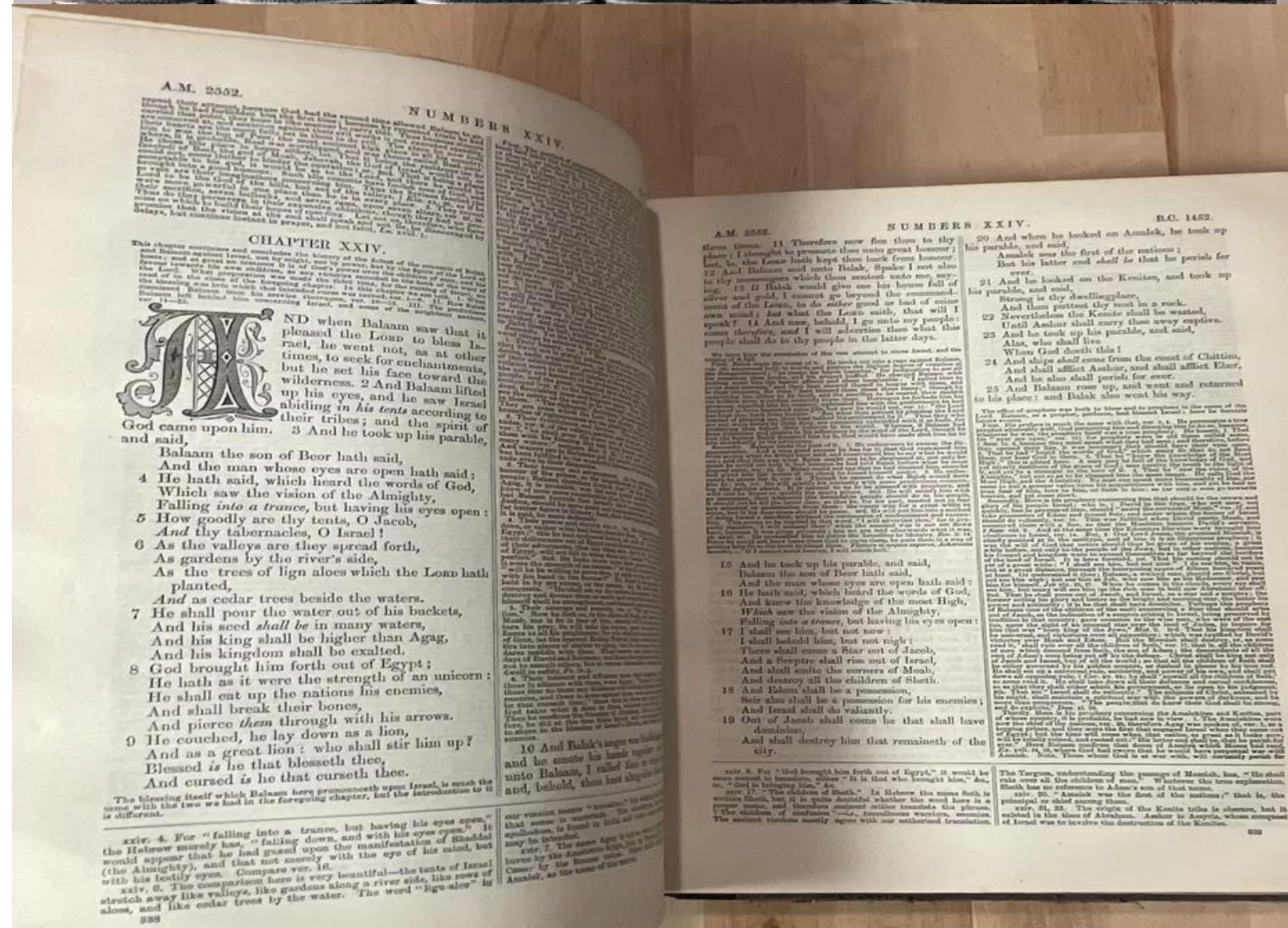
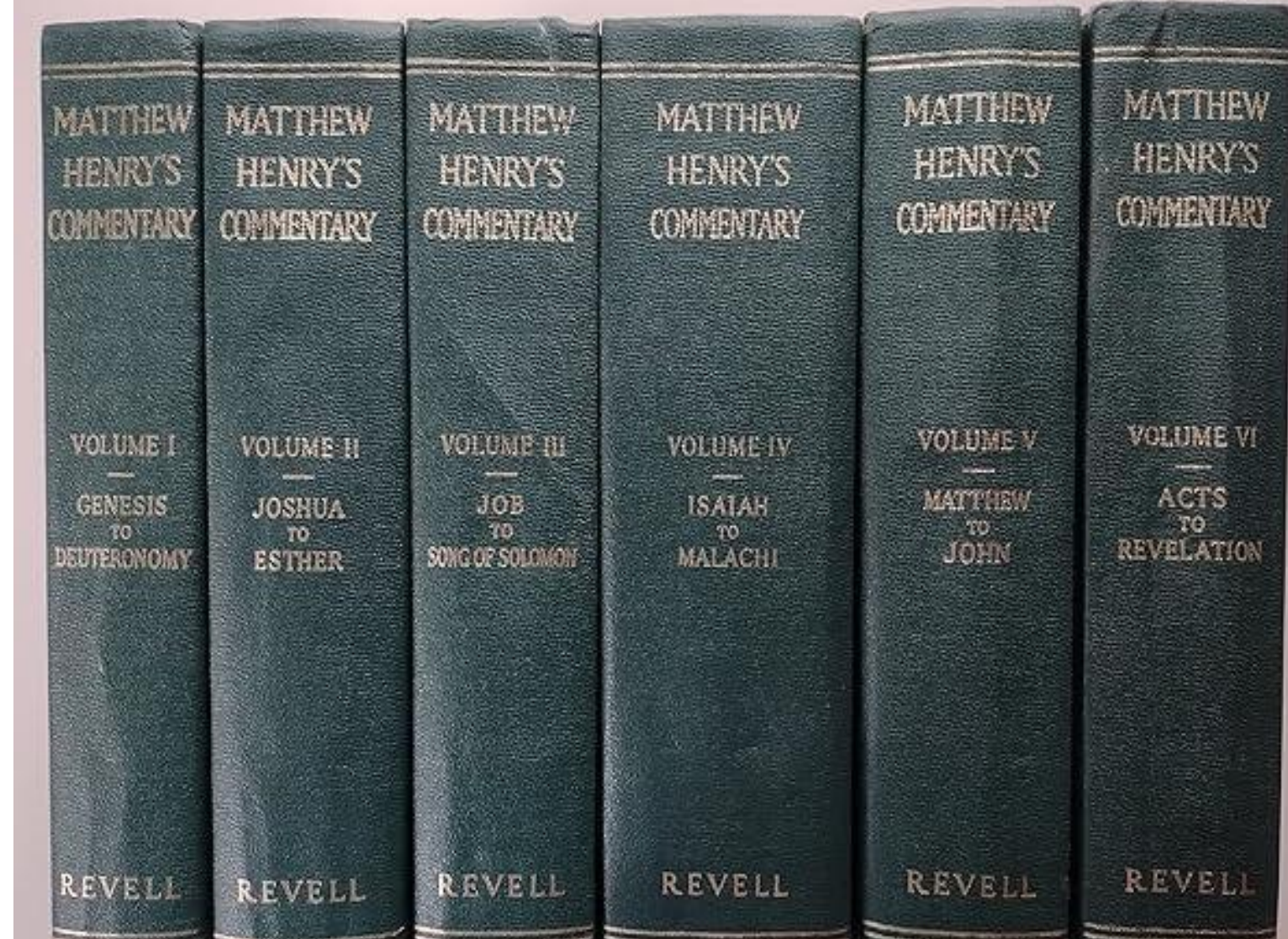

☐ የማቴዎ ማብራሪያ

(Matthew Henry's Commentary)

የተጻፈበት ዘመን - 1704-1714 ዓ.ም

- ይህ ማብራሪያው በ6 የተለያዩ ህትምቶች የተለቀቀ ሲሆን በሞቱ ጊዜ እስከ ሐዋርያት ስራ ድረስ ነበር የጨረሰው።
- የቀሩት መጽሃፍት ላይ ያለውን ማብራሪያ ከመጻህፍቶቹ እና ከማጥኛ ጽሁፎቹ በመሰብሰብ ጓደኞቹ ለተሟላ ህትመት አብቅተውታል።

□ አደም ክላርክ

(Adam Clarke)

የኖረበት ዘመን - 1760- 1832 ዓ.ም

- ከ6 አመቱ አንስቶ የድነት ነገርን ያስብ እንደነበረ ይናገር ነበር።
- ወደ አገልግሎት የገባው በጅን ጭዘሊ በኩል ነበር።
- ግእዝን ጨምሮ 9 ቋንቋዎችን ራሱን አስተምሮ የመናገር ችሎታም ነበረው።

☐ የክላርክ ማብራሪያ

(Adam Clarke's Commentary)

የተጻፈበት ዘመን - 1785 - 1825 ዓ.ም

- ከዋናው ግሪክ እና ዕብራይስጥ, በአረብኛ, ፐርሻኛ, ላቲን, አንግሎ ሳክሳን, ፈረንሳይኛ, ዴኒሽ, የመሳሰሉ ትርጉሞች; በመከተል ጥናቱን አድርጎ ነበር።
- “ለ25 አመታት ለህትመት ዩቢቃ ዘንድ ብቻዬን ደከምኩ, ህትመቱን ለማሳለፍ ደሞም ተጨማሪ 15 አመታት ፈጅቷል” በማለት 45 አመታት እንደፈጀበት ይናገራል።
- በ6 ቅፅ የወጣ ሲሆን እያንዳንዱ ወደ 1000 ገጽ ይሆኑ ነበሩ።
- ይህ 45 ዓመታት የፈጀ ማብራሪያ መፅሐፍ እጅግ ጠቃሚ እና ቃሉን ስናጠና የሚረዳን ማብራሪያ ነው።

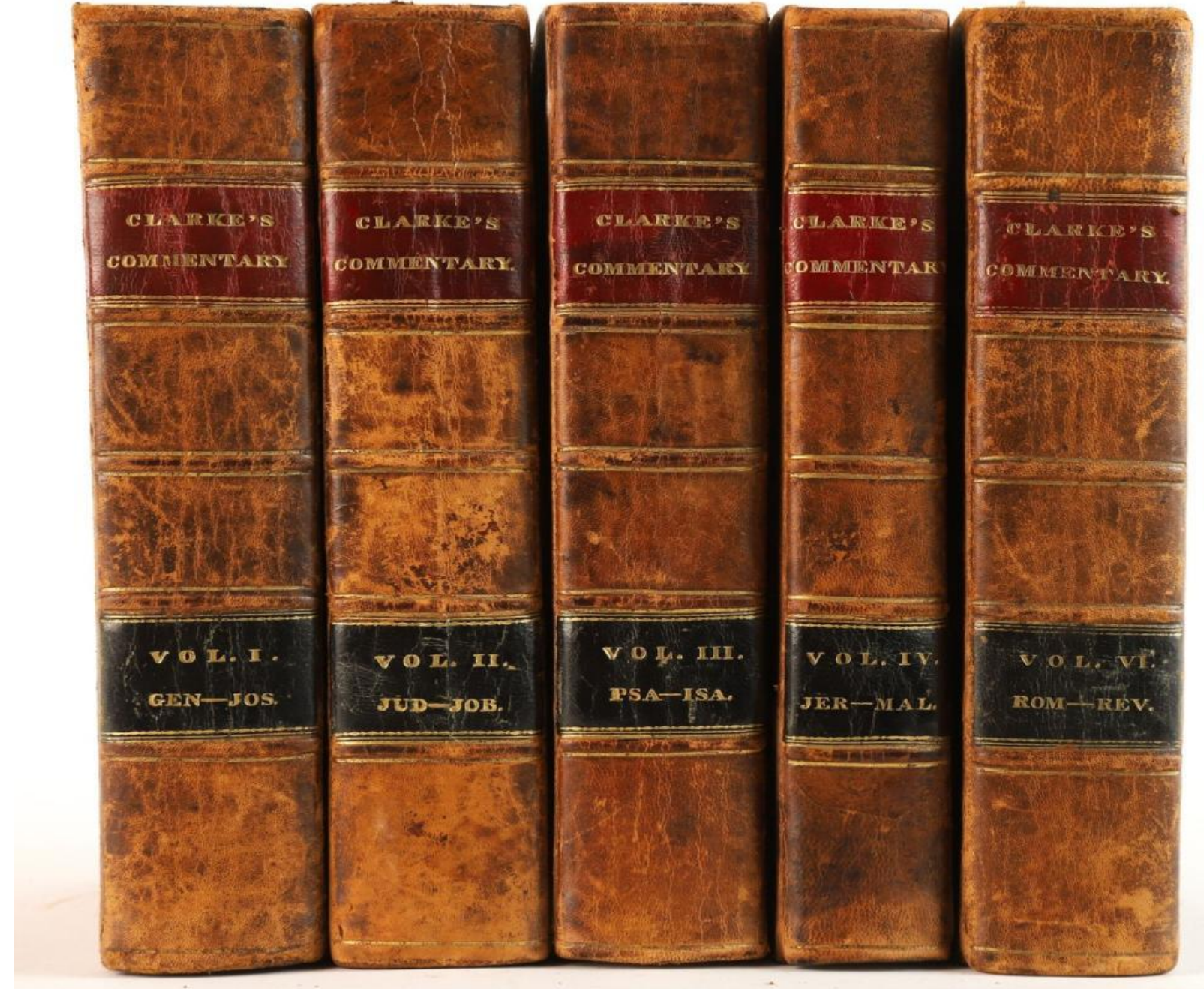

TABLE I -- THE REVOLUTIONS, DISTANCES, ETC., ETC., OF ALL THE PRIMARY PLANETS

Names.	Periodical Revolution.	Siderial Revolution	Mean distance from the Sun in English miles.	Least distance from the Earth in English miles.	Greatest distance from the Earth in English miles.	Diameter in English miles
Sun	Yrs. d. h. m. s.	Yrs. d. h. m. s.		93,908,984	97,118,538	886,473
Mercury	0 87 23 14 33	0 87 23 15 40	36,973,282	58,540,512	132,487,077	3,191
Venus	0 224 16 41 27	0 224 16 49 11	69,088,240	26,425,554	164,602,034	7,630
Earth	1 0 5 48 48	1 0 6 9 12	95,513,794			7,954
Moon	0 27 7 43 5	0 27 7 43 12	95,513,794	222,920	254,084	2,172
Mars	1 321 22 18 27	1 321 23 30 36	145,533,667	50,019,873	241,047,462	4,135
Jupiter	11 315 14 39 2	11 317 14 27 11	496,765,289	401,251,495	592,279,083	86,396
Saturn	29 161 19 16 15	29 174 1 51 11	911,141,442	815,627,647	1,006,655,236	79,405
Sat. Ring	29 161 19 16 15	29 174 1 51 11	911,141,442	815,525,205	1,006,757,678	185,28
Herschel	83 52 4 0 0	83 150 18 0 0	1,822,575,228	1,727,061,434	1,918,089,022	34,457

Names.	Proportionate bulk, the Earth being 1.	Time of rotation upon their axis.	Inclination of the axis to the equator.	Attractive power or density, the Earth being 1.	Hourly motion in their orbit, in English miles
Sun	1,384,462	25d. 14h. 8m. 0s		351,886	
Mercury	1/15th	unknown	unknown	4/25ths	111,256
Venus	8/9ths	0 23 21 0	uncertain	95/100ths	81,398
Earth	1	0 23 56 4	23° 28' 0"	1	75,222
Moon	1/49th	27 7 43 5	1 43 0	15/1000ths	2,335
Mars	1/7th	1 0 39 22	28 42 0	1/5th	56,212
Jupiter	1281 greater	0 9 55 33	3 22 0	330 2/5	30,358
Saturn	995 greater	0 10 16 1	30 0 0	103 7/10	22,351
Sat. Ring		0 10 32 15	30 0 0		22,351
Herschel	80 1/2 greater	unknown	unknown	17 3/4	15,846

The following Celestial Bodies, commonly called Planets, revolving between Jupiter and Mars, have been recently discovered; all that is known of their Magnitude, Surface, Diameter, and Distance, I here subjoin:

Names.	Mean distance from the Sun.	Least distance from Earth.	Greatest dist. from Earth	Diameter	Proportional bulk.	Proportional surface.
Ceres	250,000,000	155,000,000	345,000,000	160	1/123000th	1/500th
Pallas	270,000,000	175,000,000	365,000,000	110	1/88000th	1/5300th
Juno	285,000,000	190,000,000	385,000,000	119	1/87000th	1/4500th
Vesta	unknown	unknown	unknown	unknown	unknown	unknown

□ ጆን ማካርተር

(John MacArthur)

የትውልድ ዘመን - 1939- አሁን

- የዘመናችን የኢንጀሊካል ክርስትና ታዋቂ ከሚባሉ ሰባኪ እና መጋቢዎች አንዱ ነው።
- በአገልግሎት ዘመኑ ከ150 በላይ መፅሐፍት የፃፈ ሲሆን የስነ መለኮት አስተማሪም ነው።
- የማብራሪያ መፅሐፉ በብሉይ ኪዳን ሁሉም መፅሐፍት ላይ የተዘጋጀ ሲሆን በውስጡም በብሉይ እና ሐዲስ ዘመን መካከል ያለውን የታሪክ ክፍተት ያትታል።
- 2582 ገጾች ያሉት በመጠኑ ተለቅ ያለ ሚባል የማብራሪያ መፅሐፍ ነው።

